

ДО ПИТАННЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ ТА ГІБРИДНОСТІ ТЕКСТІВ

Стаття присвячена дослідженню взаємодії типів текстів, а саме явищам інтертекстуальності та гібридності. Окремі тексти не можуть розглядатися як ізольовані один від одного об'єкти, а повинні досліджуватись у рамках взаємодії. Явища входження типів текстів у комплексні комунікативні структури відображають одну з провідних тенденцій сучасної лінгвістики тексту і потребують подальшого фундаментального вивчення, оскільки вченими досі не було досягнуто одностайної думки з цих питань. Ґрунтовні дослідження інтертекстуальності є необхідною передумовою для вивчення співвіднесеності окремого тексту з певним текстовим типом, а також з іншими, конкретними текстами, що мають таку ж типологічну належність. Вивчення гібридності (гетерогенності) дозволяє прослідкувати співвідношення між комунікативним призначенням тексту та можливою формою виконання цієї функції, а саме дослідити явище порушення канону задля вираження комунікативної інтенції. Авторами статті було проаналізовано безліч актуальних поглядів учених на інтертекстуальність та гібридність текстів. Найбільш фундаментальними було визнано доробок французького вченого Ж. Женнета, який виділяє 5 типів інтертекстуальних відношень, а також погляди німецького дослідника М. Пфістера, який створив класифікацію за інтенсивністю інтертекстуальних відсилань. В аналізі текстової гетерогенності найбільш структурованою була визнана думка німецької лінгвістки У. Фікс, яка пропонує відмежовувати явища монтажу, змішування і порушення типу тексту. Зроблені висновки можуть слугувати фундаментом для подальшого дослідження явища інтертекстуальності як відношення конкретних текстів до їх текстотвірних моделей та явища гібридності(гетерогенності) текстових типів.

Ключові слова: інтертекстуальність, гетерогенність, гібридність, тип тексту, типологічна інтертекстуальність.

Постановка наукової проблеми. Центральним поняттям у німецькій лінгвістиці тексту є поняття «тип тексту», що принципово відрізняється від традиційної класифікаційної одиниці для українського та російського мовознавства. Конкретний тип тексту, з одного боку, розглядається у його належності до типових, повторюваних комунікативних ситуацій, а з іншого боку, в центрі уваги знаходиться функціонування текстів у нетипових для нього комунікативних умовах, в яких виникає явище *взаємодії між типами текстів*, тобто явище не однорідності, а *гетерогенності (гібридності)* типів текстів, що займає граничне положення на стику комунікативних сфер. Взаємодія текстових типів пов'язана в першу чергу з явищами інтертекстуальності (відношення екземпляру тексту до його текстотвірної моделі) та гетерогенності (гібридності), що простежуються як на рівні змісту, так і на рівні форми.

Актуальність дослідження полягає у тому, що окремі типи текстів не можуть розглядатися як ізольовані один від одного явища, оскільки вони функціонально пов'язані один з одним і можуть бути поставлені в рамки певної взаємодії або дискурсу, тому є необхідним ґрунтовне вивчення явищ гібридності(гетерогенності) типів текстів та інтертекстуальності.

Мета статті полягає в розгляді та аналізі різних підходів до опису взаємодії текстових типів.

Аналіз досліджень цієї тематики. Проблематика дослідження взаємодії між різними типами текстів наразі розглядається лінгвістами дедалі активніше, проте досі бракує чітких і

грунтовних досліджень. На думку німецьких мовознавців, найважливішим описовим критерієм, який необхідно дослідити – це входження типів текстів у комплексні комунікативні структури та їх взаємодія. Питання інтертекстуальності та гібридності вивчали такі вчені, як В. Е. Чернявська, Є. Є. Анісімова, К. О. Філіпов, У. Фікс, Ч. Гривель, С. Хольтіус, Й. Кляйн та інші.

Новизна статі полягає у ретельному аналізі різних підходів до розгляду явищ інтертекстуальності та гібридності.

Виклад основних положень. На думку К. А. Філіппова, під *типом тексту* розуміється така форма тексту, в якій реалізується комунікативний намір мовця і яка будується за певними правилами і нормами, кожен конкретний текст поряд з граматичними, лексичними, фонетичними та іншими особливостями своєї структури володіє також специфічними для даного типу мовних творів текстовими ознаками [3, с. 191]. Взаємодія текстових типів пов'язана в першу чергу з явищами *інтертекстуальності* та *гетерогенності* (гібридності), що простежуються як на рівні змісту, так і на рівні форми.

Інтертекстуальність як текстова категорія у лінгвістичному сенсі виражає особливий спосіб побудови змісту тексту і охоплює різні стратегії змістового та формального співвіднесення одного тексту з іншим(и) [8, с. 163].

Численні визначення *інтертекстуальності* описують її як наявність одного (або кількох) передтекстів в іншому, і як відношення, що виникає між текстом і його передтекстами. З прагматичного погляду інтертекстуальність виступає як специфічна стратегія співвіднесеності з іншими текстами, як такий спосіб, за допомогою якого один текст актуалізує у своєму внутрішньому просторі інший, виражаючи авторський задум [6, с. 138].

Аналіз сучасних досліджень інтертекстуальності як теорії взаємодії між текстами виявляє існування 2-х *основних моделей інтертекстуальності* – широкої (радикальної) і більш вузької. В строгому сенсі йдеться про протиставлення літературознавчої та лінгвістичної концепції інтертексту.

Інтертекстуальність у рамках лінгвістики тексту розглядається в системі критеріїв текстуальності загалом і передбачає відтворюваність у конкретному текстовому екземплярі інваріантних текстотвірних ознак, що визначаються моделлю його текстотвірних ознак, текстосприйняття та типом/жанром тексту. *Типологічна інтертекстуальність* описує відношення текстового екземпляра і його текстотвірної моделі [4, с. 201-220].

Так, згідно з лінгвістичним тлумаченням, про інтертекстуальність йдеться у тому випадку, коли автор навмисно тематизує взаємодію між текстами, робить її видимою для читача за допомогою особливих формальних засобів, при цьому не тільки автор навмисно і свідомо включає в свій текст фрагменти інших передтекстів, але і адресат здатний правильно визначити авторську інтенцію і сприймає текст у його діалогічній співвіднесеності [4, с. 117].

С. Хольтіус пропонує використовувати для позначення даного явища термін «інтертекстуальна диспозиція», який означає наявність в тексті певних інтертекстуальних сигналів чи індикаторів, що здатні мотивувати реципієнта шукати зв'язки даного тексту з іншим [7, с. 219].

Найбільш диференційованими спробами створити типологію інтертекстуальних відношень є роботи французького лінгвіста Ж. Женнета та німецького вченого М. Пфістера.

Ж. Женнет виділяє 5 типів інтертекстуальних відносин: *інтертекстуальність* як безпосереднє співіснування двох або більше текстів в одному (наприклад, цитата, натяк, плагіат); *паратекстуальність* як відношення між текстом і його заголовком, передмовою, післямовою, епіграфом тощо; *метатекстуальність*, тобто коментуюче, критично-оцінне звернення одного тексту до іншого, передтексту; *гіпертекстуальність*, коли один текст бере за основу інший, і який, на відміну від інтертекстуальності, не обов'язково присутній у ньому (імітація, адаптація, пародія); *архитекстуальність* – типологічна співвіднесеність текстів одного типу.

Варто зазначити, що така ієрархія відображає, головним чином, ідеальні випадки тематизації інтертекстуальних відношень. У багатьох варіантах можливі схрещування типів між собою. Наприклад, цитата відображає одночасно і інтертекстуальність, і гіпертекстуальність, а така якісна ознака, як архітекстуальність може характеризувати будь-який текст за ознакою його жанрової приналежності [2, с. 386].

Іншу модель інтертекстуальності пропонує М. Пфістер. У ній за основу для диференціації окремих видів інтертекстуальних зв'язків береться, по-перше, розподіл інтертекстуальності за принципом «системно-текстова референція» – «однотекстова референція», таким чином розділяються відношення між двома конкретними текстами з одного боку, і з текстом та системою інших текстів, з іншого. І по-друге, здійснюється подальша детальна диференціація цих типів на основі 6 якісних критеріїв, що визначають інтенсивність інтертекстуальних відсилань: *референційність* (полягає у тому, що чим більшою мірою один текст тематизує інший, тим інтенсивніші відношення між текстами); *комунікативність* (визначає ступінь свідомості інтертекстуального відсилання з боку автора і реципієнта, ступінь його інтенційності); *авторерфлексивність* (демонструє, що автор не тільки свідомо маркує інтертекстуальні відсилання, а й роз'яснює зумовленість інтертекстуальної включеності іншого тексту); *структуральність* (визначає, якою мірою передтекст стає структурною основою для нового цілого тексту); *селективність*, або *вибірковість* (уточнює ступінь чіткості та показовості запозичення в новому контексті); *діалогічність* (визначає характер нової контекстуалізації запозиченого фрагменту, ступінь його дистанційованості чи асимільованості з новим контекстом) [9, с. 79].

Релевантність тих чи тих критеріїв інтертекстуальності має визначатись для конкретних випадків текстотворення та текстової взаємодії, оскільки всі вони мають однакову якісну вираженість в різних типах комунікації.

Наукова типологізація текстів не зводиться лише до встановлення диференційних ознак текстових різновидів, необхідних і достатніх для відмежовування їх від інших текстів (типів текстів). Конкретний тип тексту, з одного боку, розглядається у його приналежності до типових, повторюваних комунікативних ситуацій, а з іншого боку, – в центрі уваги знаходиться функціонування текстів у *нетипових для нього комунікативних умовах*, а це вже проблема *взаємодії текстових стандартів*, проблема не однорідності, а *гетерогенності текстових* типів, що займає граничне положення на стику комунікативних сфер [4, с. 142].

Гетерогенність на рівні текстотвірної моделі називається також *контамінацією, змішуванням, гібридизацією типів текстів*, і по суті, є діалогом між функцією (комунікативним призначенням) тексту і потенційно можливою формою для виконання цієї функції. Текстова неоднорідність, яка створюється за допомогою взаємодії різних типів текстів всередині одного текстового твору, поєднується дослідниками з так званими «гібридними текстами». Наприклад, Є. Є. Анісімова розуміє під *гібридністю* тексту «його здатність поєднувати стилістично різні елементи, ознаки різних типів тексту» До гібридних текстів належать художні тексти, побудовані на прийомі стилізації та пародіювання, а також публіцистичні, наукові, навчальні тексти, що задіюють інші типи текстів у документальних так ілюстративних цілях. З точки зору функціонального підходу, текстова форма має повністю виходити із функції, проте насправді повний ізоморфізм формального та функціонально рівнів текстової організації відповідає, скоріше, ідеальним уявленням про людську комунікацію, ніж її практичним виявам. Набагато частіше вибір форми здійснюється суб'єктом не у повній відповідності функціонально детермінованим очікуванням адресата. Форма текстового твору може підтримати його основну інтенцію чи стати деструктивним фактором при вираженні інтенції, для досягнення прагматичних цілей часто створюються тексти, що порушують канон [1, с. 78-83].

В аналізі текстової гетерогенності як взаємодії типів текстів найбільш структурованою здається точка зору німецької лінгвістики У. Фікс. Нею запропоновано відмежовувати явища монтажу, змішування і порушення типу тексту [5, с. 121].

Монтаж текстових типів за Фікс є поєднанням кількох текстових екземплярів, які належать до різних текстотвірних моделей, але виконують єдину функцію. *Змішування текстових типів* створює такий текстовий твір, який за своєю ілокутивною, змістовою та формальною організацією може бути віднесений не до одного, а до одночасно кількох зразків текстової будови. *Порушення текстового канону* застосовується у тих випадках, коли текстовий екземпляр разом з очевидними, типовими для відомої текстової моделі ознаками і властивостями має ще й інші, додаткові мовні характеристики, що не співвідносяться однозначно з яким-небудь іншим типом тексту. Ці можливі текстові відношення розглядаються як варіанти типологічної інтертекстуальності в системі взаємодії «текстовий екземпляр – текстовий прототип» [5, с. 122-128].

Висновки та перспективи. Отже, окремі типи текстів не можуть розглядатися як ізольовані один від одного об'єкти, а повинні досліджуватись у рамках взаємодії. Ґрунтовні дослідження *типологічної інтертекстуальності* є необхідною передумовою для вивчення співвіднесеності окремого тексту з певним текстовим типом, тобто канонізованою моделлю створення і сприйняття аналогічних текстів, а також з іншими, конкретними текстами, що мають таку ж типологічну приналежність. Вивчення *гетерогенності (гібридності)* дозволяє прослідкувати співвідношення між комунікативним призначенням тексту та можливою формою виконання цієї функції, а саме дослідити явище порушення канону задля вираження комунікативної інтенції.

Отже, такі явища входження типів текстів у комплексні комунікативні структури, як типологічна інтертекстуальність та гетерогенність (гібридність) відображають одну з провідних тенденцій сучасної лінгвістики тексту і потребують подальшого ґрунтового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е. Е. Анисимова. – М.: Академия, 2003. – 128 с.
2. Женетт Ж. Фигуры. Том 2 / Ж. Женетт. – М: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – 472 с.
3. Филиппов К. А. Лингвистика текста: Курс лекций / К. А. Филиппов. – С.-Пб: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 336 с.
4. Чернявская В.Е. Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / В. Е. Чернявская. – Москва: Либроком, 2009. – 248 с.
5. Fix U. Kanon und Auflösung des Kanons. Typologische Intertextualität / U. Fix. – Tübingen: Niemeyer, 1997. – 198 S.
6. Grivel Ch. Dialog der Texte / Ch. Grivel. – Wien: Almanach, 1983. – 404 S.
7. Holthius S. Intertextualität / S. Holthius. – Tübingen: Stauffenburg, 1993. – 392 S.
8. Klein J. Intertextualität, Geltungsmodus, Texthandlungsmuster. Drei vernachlässigte Kategorien der Textsortenforschung – exemplifiziert an politischen und medialen Textsorten / J. Klein. – Tübingen: Stauffenburg, 2000. – 194 S.
9. Pfister M. Konzepte der Intertextualität / M. Pfister. – Tübingen: Niemeyer, 1985. – 130 S.

Olga Dzykovych,
Valeriia Lokhtenko

TO THE ISSUE OF THE INTERTEXTUALITY AND HYBRID TEXTS

The article is devoted to the research of the interaction between text types, specifically to the phenomena of intertextuality and hybrid text types. Certain texts cannot be examined as isolated objects but their interaction must be taken into account during the research. These phenomena are one of the leading trends in modern text linguistics and require further fundamental study since scientists have not yet reached a consensus on these issues. Fundamental studies of intertextuality are an essential condition for studying the correlation between a particular text and a certain text type, as well as with other specific texts that have the same typological affiliation. The study of hybridity makes it possible to trace the relationship between the communicative purpose of the text and the possible form of performing this function, namely, to investigate the phenomenon of

violation of the canon for the expression of communicative intention. The authors of the article have analyzed plenty of current standpoints on the intertextuality and hybrid texts. The studies of the French scientist G. Genette, who points up five types of intertextual relations, were considered the most fundamental, as well as the views of the German researcher M. Pfister, who created a classification of the intensity of the intertextual references. In regards to the analysis of hybrid texts, the viewpoint of the German linguist U. Fix was considered the most structured and appropriate. According to U. Fix, there are such phenomena as the montage (Textmustermontage), mixing (Textmistermischung) and breaking (Textmusterbruch) of the text type. The conclusions drawn can form the basis for further study of the phenomenon of intertextuality as the relationship of specific texts to their text-forming models and the phenomenon of hybrid text types.

Key words: intertextuality, hybrid text type, text type, typological intertextuality.

Ольга Дзыкович,
Валерия Лохтенко

К ВОПРОСУ ОБ ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТИ И ГИБРИДНОСТИ ТЕКСТОВ

Статья посвящена исследованию взаимодействия типов текстов, а именно явлениям интертекстуальности и гибридности. Отдельные тексты не могут рассматриваться как изолированные друг от друга объекты, а должны исследоваться в рамках взаимодействия. Данные явления вхождения типов текстов в комплексные коммуникативные структуры являют собой одну с ведущих тенденций современной лингвистики текста и требуют дальнейшего фундаментального рассмотрения, поскольку учёные до сих пор не пришли к единому мнению в этих вопросах. Основательные исследования интертекстуальности являются необходимой предпосылкой для изучения соотносённости отдельного текста с определенным текстовым типом, а также с другими, конкретными текстами, которые имеют такую же типологическую принадлежность. Изучение гибридности позволяет проследить соотношение между коммуникативным предназначением текста и возможной формой исполнения этой функции, а именно исследовать явление нарушения канона для выражения коммуникативной интенции. Авторами статьи было проанализировано множество актуальных взглядов на интертекстуальность и гетерогенность текстов. Наиболее фундаментальными было признано наработки французского учёного Ж. Женнета, который выделяет 5 типов интертекстуальных отношений, а также взгляды немецкого исследователя М. Пфистера, который создал классификацию за интенсивностью интертекстуальных отсылок. В анализе текстовой гетерогенности наиболее структурированной была признана точка зрения немецкой лингвистики У. Фикс, которая предлагает выделять явления монтажа, смешивания и нарушения типа текста. Сделанные выводы могут стать фундаментом для дальнейшего исследования явления интертекстуальности как отношения конкретных текстов к их текстообразующим моделям и явления гибридности (гетерогенности) текстовых типов.

Ключевые слова: интертекстуальность, гетерогенность, гибридность, тип текста, типологическая интертекстуальность.

УДК 81'42=112.2

Oksana Podvoiska
(Cherson)

DIE GESTALTUNG DER GEGENWÄRTIGEN GESCHÄFTSKORRESPONDENZ

У статті аналізуються правила укладання сучасної німецькомовної ділової кореспонденції. Установлено, що ділова кореспонденція як жанр офіційно-ділового стилю